

KLIMAATPLAN BONAIRE

Ons Eiland, Onze Verantwoordelijkheid

Openbaar Lichaam Bonaire | 2026

Voorwoord

Het is mij een eer het Klimaatplan aan te mogen bieden. Het is een inhoudelijk sterk en noodzakelijk document geworden. Het heeft bijgedragen aan bewustwording over wat klimaatverandering voor ons en ons eiland betekent. En het is vooral een resultaat van gesprekken, kennis en inzet die breed in onze gemeenschap leven. In dialoog met inwoners, organisaties, ondernemers, jongeren en deskundigen hebben wij in woorden gevat wat velen op Bonaire al lang voelden: dat wij de veranderingen van het klimaat niet passief willen ondergaan, maar er samen richting aan willen geven.

Bonaire heeft altijd geleerd te leven met schaarste, met wind en droogte, met de oceaan en het land in hun kwetsbaarheid én kracht. Die ervaring, diep verankerd in onze cultuur en dagelijkse praktijk, vormt de basis van het plan. Het Klimaatplan bouwt voort op die lokale kennis en verbindt haar met wetenschappelijke inzichten en internationale ervaringen. Zo ontstaat een koers die realistisch is, maar ook ambitieus; geworteld in wie wij zijn, en gericht op wat nodig is voor onze toekomst.

Ik ben trots op de wijze waarop de Bonairiaanse samenleving verantwoordelijkheid heeft genomen. Niet door grote woorden, maar door betrokkenheid, doorzettingsvermogen en de bereidheid om samen te leren en te handelen. Het plan laat zien dat klimaatadaptatie en -mitigatie geen abstracte opgaven zijn, maar concrete keuzes die raken aan wonen, werken, natuur, gezondheid en bestuur.

Met het Klimaatplan zetten wij een gezamenlijke stap. Geen eindpunt, maar een stevig fundament om Bonaire weerbaarder en sterker te maken voor de uitdagingen die komen. Ik heb er vertrouwen in dat wij deze weg samen blijven bewandelen, met oog voor elkaar en voor het eiland dat wij delen.

Reynolds (Nolly) Oleana

Voorzitter Klimaattafels Bonaire

Klimaatvisie

Bonaire kiest voor een toekomst waarin het eiland sterker wordt door een gezamenlijke aanpak van klimaatverandering door haar gemeenschap, het OLB en de Rijksoverheid. Dit plan begint bij de mensen van Bonaire. Bij wie hier woont, werkt en opgroeit. Goed kunnen leven op dit eiland, met schoon water, een gezonde wijk, en zekerheid voor je gezin, dat is waar het om gaat. De natuur en het milieu horen daar onlosmakelijk bij, maar de mens staat voorop. Wij creëren koele, gezonde en veilige wijken waar iedereen waardig kan wonen en werken. Wij beschermen onze kunuku's, open landschappen en natuurgebieden door water slim en zorgvuldig te beheren. Wij versterken de kust en de zeegebieden die ons omringen, omdat zij ons al eeuwen verrijken en beschermen, en zodat ze dat ook blijven doen. En wij bouwen aan bestuur dat betrouwbaar, lerend, inclusief en samenwerkend is, gedragen door de ervaring, inzet en wijsheid van onze gemeenschap.

Deze visie is geworteld in wat Bonaire en ons bijzonder maakt: een hechte samenleving, een unieke cultuur en natuur, en een diep gevoel van verantwoordelijkheid voor het eiland dat wij met elkaar delen. Door onze krachten steeds weer te bundelen, maken wij een klimaatbestendige toekomst voor de mensen van vandaag en de generaties van morgen.

Wat zie je al veranderen?

Vraag het aan een boer op de kunuku, en hij vertelt dat droge periodes langer duren dan vroeger. Vraag het aan een visser, en hij merkt dat het water warmer wordt en dat de vis zich anders gedraagt. Vraag het aan bewoners in de wijken, en zij vertellen waar water blijft staan na zware regen en waar hitte in huis blijft hangen.

“Als de regen uit het zuiden komt, hebben Belnem, Tera Cora, Playa en Nikiboko het meeste overlast”

Wat mensen op Bonaire vertellen, sluit aan op wat onderzoek laat zien. De temperatuur stijgt. Droogte duurt langer. Regen valt minder regelmatig en komt vaker in korte, zware buien. De zee

wordt warmer en de zeespiegel stijgt langzaam door. Het rif, de mangroven en de kust staan daardoor onder druk.

Wat de wetenschap laat zien

- Temperatuurstijging van 0,8 tot 3,4 graden Celsius richting 2100
- Tot 48% minder regen in de droogste scenario's — maar tegelijk hevigere buien
- Zeespiegel stijgt met ±25 cm in 2050, 50–80 cm aan het einde van de eeuw
- Opwarming en verzuring van de Caribische Zee, met risico's voor het koraalrif

Voor veel mensen zijn dit geen abstracte cijfers. Ze zien het in hun tuin, op de kunuku, in de wijk en in zee. Juist daarom begint het Klimaatplan bij wat op Bonaire zelf wordt waargenomen.

Samen aan tafel — zo is het Klimaatplan gemaakt

Het Klimaatplan is gemaakt met de mensen van Bonaire. In 2024 en 2025 kwamen honderden mensen bijeen aan de Klimaattafels. Boeren en vissers. Jongeren en ouderen. Buurtbewoners en ondernemers. Mensen uit de zorg, het onderwijs, natuurorganisaties, bedrijven en de overheid.

De vragen waren eenvoudig: wat zie jij veranderen? Wat betekent dat voor jou en je gezin? En wat moet er gebeuren? Zes thematische tafels over water, natuur, voedsel, energie, wonen en cultuur. Aparte bijeenkomsten met boeren, vissers, jongeren en buurtbewoners. Al die stemmen zijn samengekomen en vertaald in het plan.

Aanvullend op de Klimaattafels konden inwoners van Bonaire via een open enquête meedenken. Ruim 180 mensen deden mee, uit vrijwel alle wijken en van uiteenlopende leeftijden. Hun reacties sluiten aan bij het beeld aan de tafels: wie meedeelde, ervaart klimaatverandering in het dagelijks leven, maakt zich zorgen over de gevolgen en is bereid zelf stappen te zetten als er praktische ondersteuning is. Het zijn die inwoners en hun gezinnen, burens en buurten die centraal staan in dit plan.

"Stop met bouwen waar water langskomt of vroeger water zich verzamelde."

Van dialoog naar richting: de Klimaatintentie

Tussen de Klimaattafels en het Klimaatplan ligt een belangrijke tussenstap: de Klimaatintentie. Dit document is opgesteld na de tafels en vat de gedeelde ambities samen: wat beschermd moet worden (gezondheid, natuur, water, cultuur, gemeenschapszin) en hoe (samenwerking, kennis, goed bestuur). Het Klimaatplan gaat een stap verder: het verbindt die ambities met wetenschappelijke analyse, geeft prioriteiten aan risico's en werkt concrete maatregelen uit in vier programma's.

Vier zekerheden als kompas

Bij alle keuzes in het plan staan vier zekerheden centraal. Ze hangen nauw met elkaar samen: wie te weinig water heeft, heeft ook minder voedsel. Wie geen stroom heeft, kan ook geen water maken. Het plan kijkt altijd naar hoe maatregelen bijdragen aan al die vier.

 Waterzekerheid Genoeg drinkwater, bij droogte en calamiteiten.	 Energiezekerheid Betrouwbare stroom voor koeling, water en zorg.
 Voedselzekerheid Constance voedselproductie en aanvoer, ook bij droogte.	 Bestaanszekerheid Garanderen prettig en veilig werk, woon en leefomgeving.

Uitspraak van de rechtbank in de “Klimaatzaak”

Op 28 januari 2026 oordeelde de rechtbank Den Haag dat de inwoners van de Bonaire recht hebben op dezelfde klimaatbescherming als Europees Nederland. Het Klimaatplan geeft een inhoudelijke basis om die bescherming te realiseren.

Hoe zijn de risico's in kaart gebracht?

Om van verhalen en ervaringen te komen tot een goed onderbouwd plan, is de informatie uit de Klimaattafels systematisch geanalyseerd. Eerst is vastgesteld welke klimaatgevaaren voor Bonaire relevant zijn. Vervolgens is voor elk gevaar beoordeeld hoe waarschijnlijk het is én hoe ernstig de gevolgen kunnen zijn. Daarvoor zijn wetenschappelijke klimaatscenario's gecombineerd met wat bewoners en experts tijdens de tafels benoemden.

Vijf gevaren sprongen eruit met een hoog tot zeer hoog risico:

- Langdurige droogte
- Hitte-extremen
- Zeespiegelstijging
- Extreme neerslag
- Oceaanopwarming

Op basis van deze risico's zijn maatregelen beoordeeld op uitvoerbaarheid, efficiëntie en duurzaamheid, waarbij maatregelen die meerdere risico's tegelijk aanpakken de hoogste prioriteit kregen. Op basis van die maatregelen zijn vier programma's opgesteld.

Vier programma's — wat gaan we samen doen?

1

Water en Bodem

Droogte tegengaan en water vasthouden

- Dammen en waterloopjes (rooien) herstellen en beter beheren
- Overbegrazing aanpakken zodat meer water in de grond blijft
- Regenwateropvang bij scholen, gemeenschapsgebouwen en woningen
- Klimaatslimme landbouw op de kunuku's ondersteunen
- Waterafvoer in kwetsbare wijken verbeteren

2

Kust en Rif

Het koraalrif en de kust beschermen

- Bouwvrije zones langs de kwetsbaarste kuststroken vastleggen
- Minder vervuiling die het rif beschadigt — beter afvalwaterbeheer
- Actief herstel van koraal en mangroven op strategische plekken
- Intensievere monitoring van de gezondheid van het rif

3

Wijken, Gezondheid en Leefomgeving

Prettig en veilig wonen in een warmer klimaat

- Meer bomen, groen en schaduwplekken in de wijken, playa en openbare ruimtes
- Klimaatbestendige renovatie van sociale woningen
- Bescherming van kwetsbare groepen bij extreme hitte
- Betere waterafvoer zodat wijken minder snel onderlopen

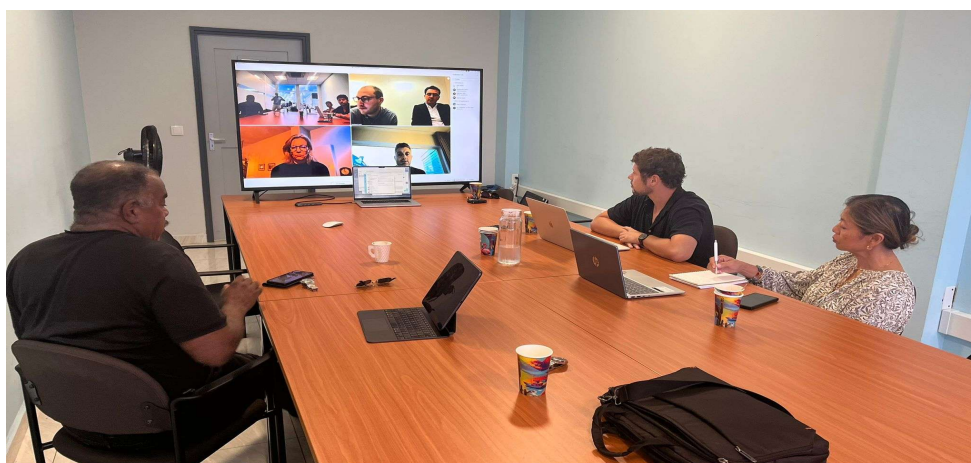

4

Bestuur, Kennis en Uitvoering

Zorgen dat het plan ook écht werkt

- Een uitvoeringsorganisatie met duidelijk mandaat en budget
- Een vroegwaarschuwingssysteem voor extreme weersituaties — klaar in 2027
- Vaste momenten om te meten of het plan werkt, en bij te sturen
- Kennis opbouwen samen met universiteiten en internationale partners

Wat merk je als eerste?

De uitvoering begint met maatregelen die in 2026 en 2027 al zichtbaar zijn. Niet alles kan tegelijk, maar een aantal stappen is urgent en kan niet wachten, omdat uitstel leidt tot onherstelbare schade aan natuur, kust of bodem.

- In prioritaire wijken komen vergroening, schaduwplekken en betere waterafvoer.
- De eerste dammen en waterloopjes worden in kaart gebracht en hersteld.
- Voor het rif worden drie prioritaire bronnen van vervuiling aangepakt.
- Mangroven en rif worden op strategische plaatsen hersteld.
- Klimaatlimme landbouwpijots starten op kunuku's, gekoppeld aan beter watergebruik.
- Nulmetingen starten voor hitte, grondwater, sediment en rifgezondheid.
- Er komt een uitvoeringsorganisatie die dit dagelijks trekt.

Klaar zijn als het tegenzit

Ook met een goed klimaatplan kunnen extreme situaties Bonaire hard raken. Zware regen, langdurige droogte of een storm in de regio; je kunt ze niet altijd voorkomen, maar je kunt je er wel op voorbereiden.

"Bonaire is niet voorbereid op een orkaan."

Dat gaat veranderen. Het plan regelt duidelijke rollen bij een crisis, strategische voorraden van drinkwater en voedsel, veilige schuilplekken met eigen wateropvang en energie, en sterke buurtnetwerken. Want in een crisis zijn burens, boeren, vissers en maatschappelijke organisaties de eerste die helpen. Het vroegwaarschuwingssysteem dat in 2027 klaar moet zijn, speelt hierin een sleutelrol: in Papiamentu, Nederlands, Spaans en Engels.

Minder uitstoot — ook dat hoort erbij

Bonaire stoot zelf nauwelijks iets uit op wereldschaal. Toch bevat het plan ook maatregelen die de uitstoot verlagen. Niet als verplichting van buitenaf, maar omdat ze ons direct iets opleveren:

- Centrale energievoorziening wordt duurzamer.
- Zonnepanelen en energiebesparing verlagen de kosten voor huishoudens en bedrijven.
- Een robuustere energievoorziening maakt drinkwaterproductie en koeling betrouwbaarder.
- Herstel van mangroven legt koolstof vast én beschermt de kust.
- Meer groen in de wijk houdt het koeler én slaat CO₂ op.

Mitigatie is geen last. Het is een kans om tegelijk goedkoper, weerbaarder en groener te worden.

Kennisagenda: blijven leren

Een goed klimaatplan is nooit 'af'. Bonaire heeft veel kennis in huis: bij boeren die generaties lang de grond kennen, bij vissers die de zee van dichtbij volgen, bij bewoners die zien wat er in hun wijk verandert. Die kennis is waardevol.

"Grondkwaliteit is slechter dan vroeger, waardoor voedselproductie lastiger is nu."

Tegelijk is er behoefte aan meer informatie: over de toestand van het grondwater, de gezondheid van het rif, de hitte in de wijken, de kwaliteit van de bodem. Het plan is daarom ook een plan om te blijven leren. We meten wat er verandert. We kijken of de maatregelen werken. En als iets beter kan, sturen we bij.

De Kennisagenda bestaat uit kennisprojecten die actiegericht zijn en direct aansluiten op de adaptatieprogramma's. De projecten doen we niet alleen met onderzoekers van buiten het eiland, maar met de mensen van Bonaire zelf. Kennis die hier wordt opgedaan, blijft hier en is voor iedereen toegankelijk.

Eerlijk voor iedereen

Klimaatverandering raakt mensen niet op dezelfde manier. Hittestress is zwaarder in versteende wijken met weinig schaduw. Wateroverlast treft bepaalde buurten harder dan andere.

Buitenwerkers, boeren, vissers en mensen met een lager inkomen hebben vaak minder ruimte om schade zelf op te vangen. Dat bevestigt ook de enquête die tijdens de totstandkoming van het plan is uitgezet: bewoners wijzen met name op de kwetsbaarheid van mensen met een lager inkomen, kinderen en boeren en vissers.

Het plan houdt daar rekening mee. Bij elke maatregel moet duidelijk zijn wie ervan profiteert, wie risico loopt en of kwetsbare groepen daadwerkelijk worden bereikt. Klimaatadaptatie is niet voor een select gezelschap. Het werkt voor iedereen op Bonaire, of het werkt niet.

"Klimaatverandering gaat ons allemaal aan."

Wat kost het en wie betaalt?

De uitvoering van de vier programma's vraagt over vijftien jaar ongeveer tussen de 162 en 216 miljoen dollar. Dat is gemiddeld zo'n 11 tot 14,5 miljoen dollar per jaar. Dat is aanzienlijk, maar het is ook te rechtvaardigen, en goedkoper dan niets doen.

Ter vergelijking

Het Deltaprogramma in Europees Nederland besteedt meer dan 1 miljard euro per jaar aan klimaatbescherming — voor 17,5 miljoen mensen. Omgerekend naar inwoners heeft Bonaire recht op vergelijkbare bescherming. Het plan vraagt méér dan dat, en maakt dat hard: Bonaire is kleiner en kwetsbaarder, heeft een historische achterstand in te halen, en betaalt de prijs voor uitstoot die elders in de wereld wordt geproduceerd.

Bonaire hoeft dit niet alleen te dragen. De Rijksoverheid heeft hier een grote verantwoordelijkheid. Aanvullend zijn er Europese fondsen en internationale klimaatfondsen beschikbaar. Een goed uitgewerkt klimaatplan vergroot de kans om die middelen aan te trekken.

Meer dan alleen bescherming

De aanpak van klimaatverandering is ook een kans. Bonaire kan laten zien hoe een kleine gemeenschap groot denkt en handelt. Meer groen in de wijken is goed voor de natuur én voor de gezondheid van bewoners. Investeren in klimaatadaptatie creëert lokale werkgelegenheid. Herstel van het rif houdt het toerisme duurzaam en betrouwbaar. En de kennis die we hier opbouwen, kunnen we delen met andere kleine eilanden wereldwijd.

Natuur en gezondheid	Meer groen in de wijken en openbare ruimtes (zoals het strand) is goed voor de natuur én voor de gezondheid van bewoners
Werk en economie	Investeren in klimaatadaptatie creëert lokale werkgelegenheid en houdbaar toerisme
Internationale rol	Bonaire kan ervaring en kennis delen met andere kleine eilanden wereldwijd

Klimaatverandering vraagt het beste van ons. En dat heeft Bonaire.

Hoe nu verder?

Een klimaatplan is pas echt iets waard als de uitvoering goed is geregeld. Daarvoor is een duidelijke structuur nodig: wie heeft het mandaat, wie betaalt, wie legt verantwoording af en hoe wordt samengewerkt tussen OLB en het Rijk? Het uitgebreide plan beschrijft verschillende opties voor een uitvoeringsstructuur.

Ongeacht de gekozen structuur, moet die vier elementen expliciet vastleggen: wie de opdrachtgever is, welk budget beschikbaar is, wie verantwoording aflegt en hoe vaak, en hoe de rolverdeling tussen OLB, Rijk en uitvoeringspartners eruit ziet.

Met het plan begint de uitvoering. De eerste stappen zijn concreet:

- Een uitvoeringsorganisatie klaarzetten die de uitvoering trekt

- Een waarschuwingssysteem afhebben in 2027, zodat iedereen tijdig wordt gewaarschuwd bij gevaarlijk weer
- Beginnen met meten: hoe staat het water ervoor, hoe gezond is het rif, hoe heet is het in de kwetsbare wijken?
- De eerste urgente maatregelen starten: herstel van dammen, mangroven en rif, vergroening in kwetsbare wijken en grazerbeheerprojecten
- Met de Rijksoverheid om de tafel voor meerjarige financieringsafspraken, zodat de uitvoering geborgd is voor de komende jaren

Elk jaar meten we wat er bereikt is. In 2028 is er een grondige evaluatie waarbij we bijsturen waar nodig. Elke vijf jaar herzien we het plan in zijn geheel - samen met de gemeenschap, zoals we het hebben gemaakt.

Samenhang met ander beleid

Het Klimaatplan werkt samen met wat er al is.

Natuur- en Milieubeleids-plan (NMBP-CN)	Het rijksbrede kader voor natuur- en milieubescherming in Caribisch Nederland. Het Klimaatplan sluit hierop aan, maar vraagt grotendeels aanvullende maatregelen en financiering.
Ruimtelijk Ontwikkelingsplan (ROB)	Klimaatrisico's moeten leidend worden bij ruimtelijke beslissingen over woningbouw, toerisme en kustgebruik.
Structuurvisie Bonaire 2050	Formuleert ruimtelijke principes voor de langere termijn. Klimaatplan en Structuurvisie worden samen ontwikkeld.
Commissie Vishon 2050	De bredere toekomstvisie voor Bonaire als geheel. Het klimaatplan levert inhoud aan die visie.

Het Klimaatplan sluit hierop aan en vult het aan. Klimaat wordt daarmee geen apart thema bovenop alles, maar een rode draad door alle plannen en beslissingen die we als eiland toch al maken.

Jij bent nodig

Het plan is gemaakt met mensen van Bonaire. De uitvoering vraagt die betrokkenheid opnieuw.

- Zie je in de buurt iets dat beter moet? Meld het.
- Heb je ideeën over wat werkt op de kunuku of in de wijk? Deel ze.
- Wil je weten hoe de uitvoering verloopt? Er komt een openbaar dashboard.
- Vind je dat het beter kan? De klachtenroute staat open.

De overheid moet uitvoeren en verantwoordelijkheid nemen. Tegelijk is veel kennis en ervaring op het eiland zelf aanwezig. Dat maakt het plan levend.

"Ons Eiland. Onze Verantwoordelijkheid"

Dankwoord

De Projectgroep Klimaattafels Bonaire bedankt alle inwoners, organisaties, ondernemers, professionals, jongeren, maatschappelijke initiatieven en ambtenaren die aan de klimaattafels, buurtsessies en verdiepende gesprekken hebben deelgenomen of op andere wijze hebben bijgedragen. Een speciale dank aan de medewerkers van afdeling Communicatie voor hun medewerking tijdens dit traject. Uw tijd, kennis en openheid hebben het mogelijk gemaakt om ervaringen uit de dagelijkse praktijk te verbinden met wetenschap en beleid. Zonder die gezamenlijke inzet was het Klimaatplan er niet geweest. Masha Danki!

Projectgroep Klimaattafel Bonaire

Colofon

Opdrachtgever: Openbaar Lichaam Bonaire

Uitvoerder: Projectgroep Klimaattafels Bonaire

Schrijvers: Weero Koster (Beyond B.V.) en Marga Buys-Trimp (Matribu B.V.)

Omslagfoto: © Casper Douma

© 2026 Openbaar Lichaam Bonaire